

Ivan Nastović
ANIMA LAZE KOSTIĆA

Biblioteka PSIHOTERAPIJSKE STUDIJE

Urednik

Olivera Žižović

Recenzent

Prof. dr Nikola Milošević, akademik

Knjiga se objavljuje u saradnji sa
Centrom dr Ivan Nastović
([www. ivannastovic.com](http://www.ivannastovic.com))

Slika na prednjoj strani korica:

Dragan Stojkov: *Julijana, Lenka, Laza i crkva Santa Maria della Sallute*, 1996. (ulje na platnu)

Copyright © Olivera Žižović 2017.

Ivan Nastović

ANIMA LAZE KOSTIĆA

ili

Lenka Dunderški

Drugo izdanje

Predgovor

Nikola Milošević

PROMETEJ
Novi Sad

SADRŽAJ

- Predgovor 9
- I Prolog 17
- II Dubinsko-psihološka analiza *Dnevnika snova* Laze Kostića 27
- III Skica za dubinsko-psihološki portret Lenke Dunderski 137
- IV Skica za dubinsko-psihološki portret Julijane Palanački 157
- V Dubinska psihologija odnosa Laze Kostića prema Lenki Dunderski 181
- VI *Santa Maria della Salute* Laze Kostića u svetlu dubinske psihologije 191
- VII Epilog 239

*Ovu knjigu posvećujem
Animi iz moga sna.¹*

¹ U vreme kada sam na Srebrnom jezeru tumačio snove Laze Kostića sanjao sam sledeći san:

Prekrasno sunčano popodne: nebo je potpuno plavo i bez ijednog oblaka. Nalazim se na livadi prepunoj poljskog cveća. Iznenada se predamnom pojavljuje mlada, veoma lepa žena. Trči kao u usporenom filmu. Bila je u prozračnoj haljini boje poljskog cveća, na kojoj su dominirale zelena i plava. Trčim za njom isto tako usporeno, a ona me nestašno zadirkuje svojim povremenim okretanjem glave ka meni i diskretnim osmehom. Odjedanput, ona stiže do polja zrelog žita i ulazi u žito. I dalje trčim za njom. Kada sam prošao kroz žito, spazim je u jednom kružnom prostoru obraslom nežnom zelenom travom. Taj prostor je bio opasan velikim drvećem, u čijem se središtu nalazio ogroman hrastov panj, iz kog su snažno izbijale velike mladice. One su od tog panja pravile nešto poput prestola. Gotovo pobožno i radosno prilazim toj mladoj ženi i uzimam je nežno za ruku. Ona više ne beži, kao da joj je bila namera da me dovede u taj čarobni i posvećeni prostor. Sedam na panj i stavljam je u krilo. Ona spušta glavu na moje rame. Osećam miris njene kose. Odjednom, u tamnozelenoj krošnji jednog velikog hrasta, koji se nalazio preko puta nas, spazim skrivena dva bela goluba kako se ljube. Bila je potpuna tišina. Čuo se samo gotovo bešumni prelet ptica, koje ne vidim ali snažno osećam njihovo prisustvo. Budim se sa numinoznim osećanjem, srećan zato što sam se u snu ponovo sreo sa svojom Animom, koja me je učinila i svetlijim i srećnijim.

PREDGOVOR

LAZA KOSTIĆ U SVETLU DUBINSKE PSIHOLOGIJE

Dr Ivan Nastović svakako je naš najistaknutiji predstavnik dubinske psihologije i najbolji tumač literarnih tvorevina u ključu pristupa o kome je reč, što je na uzoran način pokazao već svojom prethodnom knjigom *Arhetipski svet Desanke Maksimović*. Ovog puta latio se dr Nastović jednog još zametnijeg i zahtevnijeg poduhvata – da dubinsko-psihološki protumači *Dnevnik snova* Laze Kostića i njegovu već mnogo puta tumačenu, a još uvek neprotumačenu pesmu *Santa Maria della Salute*, kao i da nam prikaže dubinsko-psihološke portrete Lenke Dunderski i Julijane Palanački.

Da bi čitalac kako valja mogao razabrati ono što je za razumevanje ove knjige bitno, neophodno je, najpre makar i u sasvim svedenim crtama, prikazati teorijsko i metodološko polazište njenog autora. Za svoju polaznu teorijsku i metodološku tačku odabrao je dr Nastović Hegelovu misao da je istina celina. Ako ovu misao, koja je ujedno i svoje vrste analitičko uputstvo, primenimo na oblast duševnog života, to onda znači da se ta oblast mora razmatrati kao dinamička celina koju čini, kako svesni tako i nesvesni deo ličnosti.

Međutim, upozorava dr Nastović, svest nikad ne vidi celinu. Celina postaje vidljiva samo ako je sagledamo i iz ugla nesvesnog. „Nesvesno“, veli Jung, „zna često više i bolje od svesti.“ I nikad ne laže, dodaje dr Nastović, za razliku od svesti.

Da je istina celina plodotvorno je upozorenje koje moramo imati na umu i kad hoćemo da protumačimo neke simbole.

Isti simbol u različitim kontekstima, kaže dr Nastović, ima različita značenja. Teorijska i metodološka napomena koju bi naročito frojdisti morali imati na umu, sa njihovom Ahilovom petom zvanom panseksualizam.

Sa ovakvim teorijskim i metodološkim alatkama pristupio je autor ove knjige najpre analizi *Dnevnika snova* Laze Kostića, a potom i analizi pesme *Santa Maria della Salute*. Tumačeći snove pesnikove, dr Nastović je vodio računa o Frojdovoj opasci da se iza apsurdne manifestne ravni snoviđenja skriva neka duboka istina – istina nesvesnog. I što je san apsurdniji – to je dubokoumniji, kaže pisac ove rasprave.

Međutim, za analizu snova Laze Kostića nije od presudne važnosti ni individualno ni porodično nesvesno, već onaj najdublji, transpersonalni, arhetipski sloj ličnosti, čije otkriće dugujemo Jungu. To rukovodno načelo poslužiće dr Nastoviću kao ona Arijadnina nit pomoću koje će nas on provesti kroz zapleteni, naizgled često potpuno neprohodni lavirint pesnikovih snoviđenja.

Ispitujući svaki san ponaosob – njih trideset dva na broju – autor nijednog trenutka nije izgubio iz vida ono svoje teorijsko i metodološko polazište. Dr Nastović najpre sagledava pojedinačne snove Kostićeve, kao sastavne značenjske delove čitave jedne serije, a zatim ih dovodi u vezu sa komentarima pesnikovim i sa, za tumačenje, značajnim podacima iz pesnikovog života.

Podrobno i temeljno osvetljavajući dubinsku, arhetipsku ravan niza Kostićevih snoviđenja, autor ove knjige otkriva da se iza pesnikove opsednutosti Lenkom Dunderski skriva projekcija unutrašnje, arhetipske Anime, koja je u stvari arhetip majke, na spoljašnju Animu, oličenu u liku nesuđene, rano preminule pesnikove ljubavi. Koristeći Jungov pojam inflacije ega, dr Nastović pokazuje da Laza Kostić nije imao

neki psihotični rascep ličnosti, koji mu izvesni naši psihijatri pripisuju. Kod Kostića nema, naime, asimilacije ega od Sopstva, već asimilacije ega od Anime, što nikad ne dovodi do psihotičkih poremećaja.

Pokazao je dr Nastović i to da snovi Laze Kostića ne ukazuju kod njega ni na postojanje homoerotskih tendencija, kao ni na incestuozne porive prema Lenki Dunderski, i da u njima nema ni psihotičnih ni sumanutih sadržaja, pa da sni, samim tim, ne mogu biti „odbrana od psihoze“, kao što se to kod nekih njihovih tumača iz psihijatrijske struke može pročitati.

Da zabeležimo i to da je analizom serije pesnikovih snova dr Nastović posvedočio i potvrdio, na jednom određenom i izuzetno zanimljivom korpusu činjenica, manjkavost Frojdo-ve teorije ispunjenja želja i hermeneutičku prednost Jungove teorije kompenzacije, po kojoj su skoro sve figure sna personifikovane crte snevačeve ličnosti.

Zaključci do kojih je autor ove knjige došao, analizirajući *Dnevnik snova* Laze Kostića, predstavljaju, kako sam kaže, kamen temeljac ne samo za analizu pesme *Santa Maria della Salute* već i za skicu dubinsko-psiholoških portreta Lenke Dunderski i Julijane Palanački. Te tako i dnevnik i pesma čine istovetnu dubinsko-psihološku celinu. Kreativno i energetsko jezgro, kao i izvorište pomenute pesme, predstavljaju upravo pesnikovi snovi, koji se po svom značaju i funkciji nalaze u središtu ove monografije, koja predstavlja sasvim nov i originalan pristup i delu i ličnosti Laze Kostića.

Da stvar tako stoji govori nam i jedan drugi zaključak do kojeg je autor došao proučavajući sadržinu pomenutog dnevnika snoviđenja. Laza Kostić se nije plašio smrti nego ju je, štaviše, priželjkivao, videći u njoj ponovno rođenje. I ovaj svoj zaključak izvodi dr Nastović služeći se kao putokazom jednom Jungovom opaskom. Jung, naime, kaže da „nesvesno veruje u

život posle smrti“. Smrt je za Lazu Kostića značila spajanje sa njegovom mrtvom Animom, jer je i on verovao u zagrobni život.

Ovako ispitujući seriju Kostićevih snova, dr Nastović je ne samo naznačio nego i skoro sasvim uobličio i sve one analitičke pretpostavke za tumačenje pesme *Santa Maria della Salute*. Ova pesma je, kaže autor, arhetipska pesma prvog reda. Ne samo zarad niza arhetipskih slika i simbola već i zbog numinoznih osećanja što ih kod svojih čitalaca pobuđuje. A da bi arhetipski smisao ove pesničke tvorevine otkrio dr Nastović će, služeći se Jungovim metodom amplifikacije, rasvetliti središne simbole pesme: crkvu, majku, vilu i raj, koju je zatim sagledao u svetlu Jungovih koncepata: Anime, smrti, konjunkcije, religije i arhetipa smisla.

Ne možemo se, nažalost, zadržavati na, kako duhovitim tako i lucidnim analizama ovih simbola u knjizi dr Nastovića. Istaći ćemo za ovu priliku samo još to na koji način je ovaj naš autor u svom tumačenju pesme o kojoj je reč primenio Jungovo učenje o smrti. Naglašavajući da se u načelu snovi individuacije, po svom arhetipskom simbolizmu, ne razlikuju od snova o smrti, jer je psihološki put individuacije u krajnjoj liniji priprema za smrt, dr Nastović zaključuje da to važi ne samo za snove Laze Kostića nego i za njegovu glasovitu pesmu. Da bismo tu pesmu na pravi način razumeli moramo imati u vidu da se u njoj smrt shvata kao ponovno rođenje, kroz duhovno venčanje Laze Kostića i Lenke Dunderski, ili, tačnije, Laze Kostića i crkve o kojoj peva i na koju je projektovao svoj arhetip majke. *Santa Maria della Salute* predstavlja, kaže autor, opis dovršavanja ne samo dela pesnikovog nego i dovršavanja ovostranog života. Utoliko Lenka Dunderski u toj pesmi nije samo odraz i simbol Kostićeve unutrašnje, arhetipske Anime već odraz i simbol arhetipa smisla, koji skupa grade jednu dinamičku celinu.

Ova knjiga dr Ivana Nastovića pisana je, kao i sve druge njegove knjige, logično, jasno i duboko promišljeno i pri tom odnegovanim književnim jezikom. Ako ih ona u nečemu i nadilazi onda je to svakako po tome što sa njom konačno, posle skoro jednog stoleća, dobijamo otkrivenu i protumačenu tajnu one skrovite poruke što iz pesnikovih snova zrači i ujedno one poruke koja čini značenjsku okosnicu jedne, ne samo izuzetne pesničke tvorevine već i jednog izuzetnog i specifičnog odnosa prema Lenki Dunderški i Julijani Palanački, tim dvema najznačajnijim ženama u životu Laze Kostića.

Mart 2004. godine

Nikola Milošević

*Retko postoji čovek koji božansku iskru
velikog umeća ne mora da plati preskupo.*

K. G. Jung

I
PROLOG

Anima, koja po Jungu predstavlja *arhetip* koji oličava sve ženske psihološke težnje u muškarčevoj psihi, odnosno ženu u muškarcu ili ženski aspekt muške psihe – a čiji je prvi nosilac majka – nalazi se u središtu i ličnosti i dela Laze Kostića. To je posebno slučaj sa njegovom pesmom *Santa Maria della Salute*, kao i njegovim *Dnevnikom snova*, koji je bio, kao što ćemo videti, izvoriste ove pesme nad pesmama, koju je Vinner, s razlogom, smatrao „jednom od najlepših u svetskoj književnosti“.

Stoga sam ovu monografiju i posvetio *Animi Laze Kostića*, čija mi je analiza omogućila da se u dubinsko-psihološkom smislu potpunije shvati ne samo ličnost Laze Kostića i njegova pesma *Santa Maria della Salute* već i njegov sasvim specifičan odnos prema Lenki Dunderski i Julijani Palanački, tim dvema najznačajnijim ženama u njegovom životu.

Međutim, neophodno je istaći da se Anima ne može i ne treba shvatiti kao projekcija na stvarnu ženu „od krvi i mesa“ i kao nešto što postoji samo spolja, već kao arhetip koji svaki muškarac nosi u sebi, kao *unutrašnju sliku idealnog ženskog bića*. Stoga se razlikuje *unutrašnja*, arhetipska od *spoljašnje* Anime, na koju se projektuje *unutrašnja* Anima, pri čemu se stvara privid da ono što je unutra jeste spolja, a zanemaruje se činjenica da je ono spoljašnje samo *odraz* onoga što je unutra.

U tom smislu Laza Kostić u jednom svom ogledu s pravom ističe da pesnički ideal žene nije žena po sebi, nego „slika njena što se ogleda u njegovoj duši“. Ovo se poklapa sa

mišljenjem Jovana Dučića, koji u svojoj poznatoj *Pesmi ženi* kaže: „Od mog priviđenja ti si cela tkana, // tvoj plašt sunčani od mog sna ispređen [...] // A ti ne postojiš nit' si postojala [...] // na suncu mog srca ti si samo sjala: // jer sve što ljubimo - stvorili smo sami“. Reč je o projekciji unutrašnje Anime na konkretnu ženu, koja se „često veoma razlikuje od žene sa koje je ta slika skinuta, pa biva da je gotovo protivna“ (L. Kostić).

Otuda realizaciju realne žene treba shvatiti kao projekciju unutrašnje Anime, kao što je to bio slučaj, s jedne strane sa Lenkom Dunderški, koja je bila odraz pesničkog zanosa Laze Kostića, odnosno njegova Anima-muza, i, sa druge strane, sa Julijanom Palanački, njegovom suprugom, na koju je projektovao imago majke, za kojom je čeznuo celog života. Za svoju ženu Laza Kostić i kaže da je „bila najbolja žena na svetu“, koja mu je gotovo potpuno zamenila majku, čiji je arhetipski izraz našao u simbolu crkve Santa Maria della Salute.

Dnevnik snova Laze Kostića, po mišljenju Milana Kašanina koji ga je preveo sa francuskog jezika, objavivši ga prvi put 1955. godine, četiri i po decenije nakon njegovog nastanka, predstavlja „svakako najznačajniji rukopis u Kostićevoj zaostavštini“, uprkos činjenici da snovi iz tog *Dnevnika* sve do pojave ove monografije nisu bili protumačeni. Tako se, eventualno, mogao samo naslućivati njihov smisao, jer su govorili nepoznatim i zagonetnim jezikom snova, čije je tumačenje iziskivalo i specijalnu obuku i specijalnu nadarenost, kao svako *stručno* tumačenje snova.

Protumačeni *Dnevnik snova* dobio je, u *odnosu na neprotumačeni*, svoj pravi i puni *raison d'être*, jer je tako postao baza, neprocenjive vrednosti, za potpunije i suštinskije razumevanje i ličnosti, i dela Laze Kostića, kao i njegovog odnosa prema Lenki Dunderški i Julijani Palanački.